

HỆ GIÁ TRỊ GIA ĐÌNH VÀ ĐỊNH HƯỚNG GIÁ TRỊ NHÂN CÁCH CON NGƯỜI TRONG BỐI CẢNH HỘI NHẬP VÀ HIỆN ĐẠI HÓA

Đặng Thị Hoa

Viện Tâm lý học.

TÓM TẮT

Gia đình là đơn vị đầu tiên, quan trọng để nuôi dưỡng, phát triển nhân cách con người. Từ khi sinh ra, lớn lên, nhân cách con người đã được nuôi dưỡng, rèn luyện trong quá trình phát triển cả về đạo đức, tính cách và các khuôn mẫu ứng xử trong gia đình và với xã hội. Các giá trị gia đình đã trở thành khuôn mẫu định hướng giá trị nhân cách con người Việt Nam, ở đó, con người đã kế thừa được các giá trị gia đình truyền thống và tiếp tục giữ gìn trong bối cảnh hội nhập và hiện đại hóa. Bài viết sử dụng dữ liệu khảo sát tại 4 tỉnh/thành phố (Hà Nội, Thừa Thiên - Huế, Đắk Lắk và Cần Thơ) với 1.510 phiếu phỏng vấn hộ gia đình. Kết quả cho thấy, một số giá trị truyền thống có tính định hướng, giáo dục giá trị nhân cách con người trong gia đình vẫn được coi trọng và luôn được giữ gìn. Một số giá trị định hướng nhân cách như giáo dục, phát triển, bình đẳng, tôn trọng, cư xử văn hóa, không bạo lực và các giá trị nuôi dưỡng nhân cách con người như tự lập, yêu thương, chia sẻ, hòa thuận, chung thủy, hiếu thảo, trách nhiệm, gương mẫu, ngăn nắp, sạch sẽ... vẫn luôn được coi trọng. Các giá trị gia đình truyền thống trong bối cảnh hiện đại hóa và hội nhập vẫn luôn là những giá trị cốt lõi của gia đình Việt Nam đối với giáo dục định hướng giá trị nhân cách con người.

Từ khóa: Hệ giá trị gia đình; Nhân cách con người; Giáo dục nhân cách; Giá trị nhân cách.

Ngày nhận bài: 16/7/2024; Ngày duyệt đăng bài: 25/7/2024.

1. Mở đầu

Gia đình là tổ chức xã hội đầu tiên của loài người, luôn là thiết chế xã hội căn bản để duy trì và phát triển các tộc người trong quá trình phát triển. Trong cơ cấu xã hội, gia đình luôn là hạt nhân tạo nên sự cố kết cộng đồng, cùng với các mối quan hệ hôn nhân, quan hệ họ hàng, dòng tộc để tạo nên các mối quan hệ gắn kết và rộng rãi. Các hình thái gia đình luôn có những biến đổi theo các giai đoạn lịch sử và chế độ xã hội khác nhau nhưng cốt lõi của gia đình là những giá trị thì ít có những thay đổi lớn và luôn trường tồn với thời gian. Chính vì vậy, giá trị gia đình được coi là di sản văn hóa mà ở đó, giá trị di sản được xem xét bởi những mặt tốt nhất trong mối quan hệ giữa các thành viên trong gia đình. Các

chuẩn mực được coi là đạo đức trong gia đình theo cách nhìn nhận truyền thống như đạo làm vợ, chồng; đạo làm con; đạo làm bố, mẹ hay các chuẩn mực trong mối quan hệ, ứng xử giao tiếp để rèn luyện nhân cách con người theo từng khuôn mẫu văn hóa của cộng đồng, tộc người... Những chuẩn mực gia đình trở thành khuôn mẫu và cũng là di sản văn hóa quý giá của người Việt (Nguyễn Song Tùng, 1995). Các giá trị gia đình mang tính định hướng giá trị nhân cách của con người, là cơ sở nuôi dưỡng nhân cách để xây dựng con người có ích cho gia đình, cộng đồng và xã hội. Hoạt động giáo dục trong gia đình đóng vai trò đặc biệt quan trọng trong giáo dục định hướng giá trị nhân cách của con người, do đó, giá trị gia đình luôn được coi là một trụ cột trong sự phát triển của xã hội và định hướng giá trị nhân cách của con người (Nguyễn Quang Uẩn và cộng sự, 1995). Nghiên cứu giá trị gia đình cũng thể hiện rõ những bản sắc của văn hóa Việt. Gia đình với tư cách là một đơn vị kinh tế, một tập hợp văn hóa với các thành tố văn hóa tinh thần, tình cảm, giáo dục và các mối quan hệ trong gia đình. Gia đình với các giá trị tình cảm, hiếu thảo, tích lũy tài sản luôn là chỗ dựa cho con người trưởng thành (Nguyễn Từ Chi, 2020). Giá trị gia đình nằm trong giá trị văn hóa Việt Nam có tính trường tồn, ít thay đổi bao gồm quan hệ ứng xử giữa các thành viên trong gia đình; sự chung thủy trong quan hệ vợ chồng; phân công lao động và vai trò giới; giá trị về con cái; thích ứng với môi trường tự nhiên (Lê Ngọc Văn, Mai Văn Hai và cộng sự, 2016). Các giá trị gia đình hình thành nên các chuẩn mực gia đình, khuôn mẫu văn hóa gia đình và từ đó đã định hướng cho giá trị nhân cách con người.

Trong bối cảnh xã hội hội nhập và hiện đại hóa, hệ giá trị gia đình luôn được khẳng định trong đời sống xã hội và luôn được coi trọng. Các giá trị gia đình truyền thống được đề cao như tình nghĩa, nhân đạo, tình thương đã là chỗ dựa cho các giá trị nhân cách như học vấn rộng, tay nghề cao, có năng lực làm kinh tế, năng động, nhanh thích nghi, tự lập... (Nguyễn Quang Uẩn và cộng sự, 1995). Vậy, trong bối cảnh hiện nay, những giá trị nào vẫn là cơ sở để nuôi dưỡng, định hình nhân cách của con người và những giá trị gia đình truyền thống nào vẫn có ý nghĩa quan trọng trong xây dựng nhân cách con người trong bối cảnh hiện đại hóa và hội nhập hiện nay?

2. Phương pháp nghiên cứu

Bài viết dựa trên các dữ liệu khảo sát của đề tài trọng điểm cấp Bộ: “*Lý luận và thực tiễn giữ gìn, phát huy hệ giá trị gia đình Việt Nam trong thời kỳ mới*” do Viện Tâm lý học là cơ quan chủ trì. Nhóm nghiên cứu đã phỏng vấn đại diện của 1.510 hộ gia đình tại 4 tỉnh/thành phố: Hà Nội, Thừa Thiên - Huế, Đắk Lắk và Cần Thơ. Để đánh giá mức độ nhận thức và lựa chọn của người dân về hệ giá trị gia đình, nhóm nghiên cứu đã sử dụng thang đo 5 mức đánh giá từ không quan trọng đến rất quan trọng với 28 biến số đã được tổng hợp từ các chỉ số về hệ giá trị gia đình, trong đó có các giá trị liên quan đến định hướng nhân cách con người. Kết quả dữ liệu khảo sát được xử lý trên phần mềm SPSS 20.0.

3. Kết quả nghiên cứu

3.1. Các giá trị gia đình định hướng giá trị nhân cách con người

Giá trị gia đình là những đặc tính của gia đình phản ánh, biểu thị tính chất các mối quan hệ và chức năng trong toàn bộ các hoạt động của gia đình. Giá trị gia đình hướng tới những lợi ích cả trong ý thức, tinh thần và vật chất nhằm duy trì, phát triển gia đình phù hợp với những điều kiện xã hội nhất định của đời sống con người. Trong xã hội hiện đại, gia đình được biểu hiện ở trạng thái hạnh phúc hay bất hạnh đều thể hiện các mối quan hệ liên quan đến những cảm xúc tích cực hay tiêu cực. Những biểu hiện này thể hiện rõ các giá trị mà gia đình đang hướng tới (Chin-Chun Yi, 2013). Chính vì vậy, giá trị gia đình, bao gồm những biểu hiện về bản sắc và tính chất của các mối quan hệ được coi là cốt lõi nhất mang tính tích cực, bao hàm những lợi ích được gìn giữ, kế truyền để duy trì và phát triển gia đình. Giá trị gia đình là những điều được cho là quan trọng, có ý nghĩa, có lợi ích, là tiêu chuẩn lựa chọn có tính định hướng hành vi và nhận thức của mỗi cá nhân trên cơ sở các chức năng và mối quan hệ giữa các thành viên trong gia đình.

Giá trị nhân cách là những phẩm chất cá nhân, được xem là những nét tiêu biểu nhất mang tính hệ thống, có thể do bẩm sinh hoặc do rèn luyện, giáo dục hình thành trong một quá trình trưởng thành và phát triển của con người. Định hướng giá trị nhân cách con người được hình thành trong quá trình cá nhân hoặc nhóm người tham gia vào các mối quan hệ xã hội với tư cách là chủ thể của các hoạt động đó, hướng vào các giá trị có ý nghĩa đối với cá nhân hoặc nhóm. Định hướng giá trị nhân cách là cơ sở bên trong của hành vi, định hình lối sống của cá nhân (Nguyễn Quang Uẩn và cộng sự, 1995). Gia đình Việt Nam với những đặc thù riêng, là gia đình nhỏ hình thành trên cơ sở một lõi bất biến bao gồm cha mẹ, các con và ông bà hoặc anh chị em của cha mẹ. Đơn vị gia đình không chỉ là gia đình hạt nhân mà còn được mở rộng hơn, tập hợp thành một thực thể lớn hơn chung tộc danh về phía bố, được gắn bó với nhau bằng quan hệ dòng máu và hôn nhân (Nguyễn Từ Chi, 2020). Gia đình có thể là tập hợp của 3, thậm chí lên đến 4 hoặc 5 thế hệ theo các mối quan hệ cả trực hệ và bàng hệ theo huyết thống về phía cha hoặc mẹ: trên cha mẹ có ông bà, cụ; dưới là con và cháu; ngoài ra còn có bác, chú, cô, dì, anh chị em... Trong các mối quan hệ thân thuộc của gia đình, sự quý trọng tình thân luôn gắn với các nghĩa vụ, trách nhiệm của mỗi thành viên trong gia đình để duy trì và phục sự các bậc sinh thành. Bên cạnh sự hỗ trợ, giúp đỡ nhau trong mối quan hệ tình thân thì người ta thường trọng sự lập thân, gây dựng sự nghiệp cho gia tộc (Phan Kế Bính, 1990). Trong các mối quan hệ đó, các giá trị gia đình đã hình thành nên các khuôn mẫu gia đình để nuôi dưỡng, định hình nhân cách con người. Nhân cách là phẩm chất của con người, ở đó thể hiện được giá trị đạo đức, giá trị năng lực và giá trị chung sống đối với xã hội qua hệ thống ứng xử đối với thế giới xung quanh và với chính bản thân mình (Nguyễn Hữu Thức, 2016). Những phẩm chất đạo đức, năng lực cá nhân và những giá trị

chung đối với gia đình, cộng đồng và xã hội được định hình từ khi con người còn rất nhỏ, với sự tham gia của tất cả các thành viên trong gia đình để nuôi dưỡng, định hình nhân cách theo khuôn mẫu văn hóa của mỗi gia đình.

Kết quả khảo sát thực địa về hệ giá trị gia đình cho thấy, các giá trị gia đình có định hướng giá trị nuôi dưỡng nhân cách của các lớp thế hệ trong gia đình luôn được chú trọng. Các thành viên trong gia đình ngoài tình yêu thương, bao bọc, chăm sóc các thế hệ kế tiếp nhưng cũng luôn rèn giũa theo khuôn mẫu đạo đức và định hình nhân cách. Lựa chọn về giáo dục đạo đức, nhân cách của con người luôn là ưu tiên của các lớp thế hệ cha mẹ, ông bà trong gia đình. Giáo dục con cháu trở thành người có đạo đức, có ý thức để rèn luyện cá nhân trở thành một người có ích, người công dân tốt là mong muốn của gia đình. Nhiều giá trị gia đình đã định hướng, rèn giũa con người từ khi còn nhỏ, qua các bước trưởng thành để độc lập về suy nghĩ, có đủ các kỹ năng sống, cách ứng xử giao tiếp và có lối sống hòa nhập với xã hội khi trưởng thành. Theo mức độ đánh giá từ 1- Không quan trọng đến 5- Rất quan trọng, điểm bình quân qua khảo sát thể hiện người dân lựa chọn ý kiến đánh giá ở mức độ rất quan trọng đối với các giá trị gia đình có định hướng nhân cách trong giáo dục con, cháu (xem bảng 1).

Bảng 1: Các giá trị gia đình hướng đến định hướng nhân cách

Giá trị	N	M	SD
Giáo dục (con cháu được giáo dục thành người có ích, có đạo đức, có ý thức với nền nếp, gia phong, công dân tốt)	1.504	4,59	0,72
Tôn trọng (các thành viên trong gia đình tôn trọng lẫn nhau)	1.505	4,58	0,72
Bình đẳng (các thành viên trong gia đình bao gồm cả nam nữ được đối xử bình đẳng trong mọi mặt đời sống gia đình)	1.499	4,52	0,76
Cư xử văn hóa (thành viên trong gia đình cư xử có văn hóa với nhau)	1.505	4,47	0,76
Phát triển (mỗi thành viên trong gia đình đều được khuyến khích học tập, phát triển, cố gắng vươn lên)	1.504	4,40	0,76
Không bạo lực (trong gia đình không có hiện tượng đánh nhau, chửi bới, ngược đãi...)	1.502	4,38	1,11

(Nguồn: Kết quả khảo sát của đề tài trọng điểm cấp Bộ 2022 - 2024).

Trong giáo dục định hướng giá trị nhân cách, việc định hình nhân cách trong đời sống gia đình là rất quan trọng. Từ tấm gương của ông bà, cha mẹ, phương thức giáo dục, dạy dỗ hàng ngày của các thành viên trong gia đình đã thấm nhuần vào từng người con, người cháu và trở thành thói quen tốt trong đời sống gia đình và giao tiếp, ứng xử trong xã hội. Trong quá trình nuôi dưỡng về nhân cách, sự chăm sóc, giám sát của các thành viên trong gia đình đã giúp cho

con, cháu trở nên có nhân cách vững vàng hơn. Kết quả khảo sát cho thấy, người dân đã lựa chọn ở mức độ rất quan trọng đối với các giá trị định hướng nuôi dưỡng giá trị nhân cách con người (xem bảng 2).

Bảng 2: Các giá trị hướng đến nuôi dưỡng giá trị nhân cách

Giá trị	N	M	SD
Tự lập (gia đình giáo dục thái độ sống độc lập, tự chủ, tự quyết vấn đề cá nhân...)	1.496	4,26	0,87
Yêu thương (các thành viên trong gia đình có tình cảm gắn bó, quan tâm, chăm sóc lẫn nhau giữa các thành viên)	1.502	4,57	0,70
Chia sẻ, hỗ trợ (khi có khó khăn, ai cũng được động viên, giúp đỡ, thăm hỏi)	1.502	4,39	0,78
Hòa thuận, nhường nhịn (các thành viên đối xử thuận hòa, hiểu biết lẫn nhau, kính trên, nhường dưới)	1.502	4,47	0,73
Chung thủy, tình nghĩa (vợ chồng sống chung thủy, tình nghĩa)	1.488	4,63	0,71
Hiếu thảo (ứng xử lễ phép, kính trọng, yêu thương của con cháu với cha mẹ, ông bà)	1.505	4,64	0,65
Trách nhiệm (các thành viên có trách nhiệm với việc chung của gia đình, ông bà, bố mẹ, con cái, dòng họ)	1.505	4,47	0,74
Gương mẫu (người lớn làm gương cho con trẻ về ứng xử, lao động, đạo đức...)	1.503	4,52	0,73
Ngăn nắp, sạch sẽ (môi trường gia đình sạch, vệ sinh, ngăn nắp, không có hủ tục)	1.507	4,41	0,79

(Nguồn: Kết quả khảo sát của đề tài trọng điểm cấp Bộ, 2023).

Nuôi dưỡng giá trị nhân cách là một quá trình lâu dài và liên tục đối với con người. Nhân cách được hình thành từ quá trình giáo dục và tự rèn luyện bản thân để thể hiện được phẩm chất, năng lực của cá nhân trong các mối quan hệ với gia đình, cộng đồng và xã hội. Biểu hiện các giá trị như: trách nhiệm, tình yêu thương, chia sẻ, gương mẫu và tính tự lập là những giá trị nuôi dưỡng nhân cách con người trong các mối quan hệ gia đình, cộng đồng và xã hội. Các giá trị mang tính định hướng nhân cách gắn chặt chẽ với những vấn đề luôn xảy ra trong cuộc sống thường ngày và ít nhiều cũng chịu ảnh hưởng bởi khuôn mẫu văn hóa của gia đình.

“Gia đình tôi đang có 4 thế hệ cùng chung sống, gồm mẹ chồng tôi, vợ chồng tôi, các con và các cháu. Có thể nói số lượng thành viên gia đình là khá đông, lên tới 10 người nhưng chúng tôi thấy đó là hạnh phúc. Cuối tuần cả nhà sum họp vui vẻ, trò chuyện, thăm hỏi nhau. Bố mẹ gương mẫu chăm sóc bà và

yêu thương nhau, con cháu nhìn thấy đó mà cố gắng, bỏ qua những khác biệt trong cá tính, lối sống để giữ được không khí đầm ấm của gia đình” (PVS, nữ, 58 tuổi, Chương Mỹ, Hà Nội).

Kinh nghiệm và vốn sống của ông bà, cha mẹ tạo thuận lợi cho đứa trẻ tập làm người. Trong quá trình chung sống, đứa trẻ có thành công sẽ được khen ngợi, khi thất bại sẽ được động viên, khích lệ. Từ sự mò mẫm, vụng dại ban đầu, những đứa trẻ trong gia đình đã được trải nghiệm và lớn lên, trưởng thành từ những kinh nghiệm của người thân trong gia đình. Sống trong môi trường gia đình với nhiều thế hệ đã từng bước rèn luyện nhân cách cho các lớp thế hệ trong gia đình. Những tấm gương của ông bà, cha mẹ, những lời nhắc nhở, hướng dẫn hàng ngày đã thấm sâu, trở thành tính cách, đạo đức của con người khi trưởng thành.

3.2. Giữ gìn giá trị gia đình truyền thống và định hướng giá trị nhân cách con người trong bối cảnh hiện đại hóa và hội nhập

Định hướng giá trị nhân cách con người là định hướng lối sống, được hình thành trong quá trình nuôi dưỡng, phát triển nhân cách của con người. Quá trình định hướng đó được thể hiện ở nhận thức, ý chí và cảm xúc cũng như các khía cạnh đạo đức, thẩm mỹ trong sự phát triển nhân cách của cá nhân trong quá trình gia nhập các mối quan hệ xã hội. Một trong những giá trị gia đình cơ bản là duy trì sự phát triển ổn định của gia đình trong các bối cảnh thay đổi của điều kiện kinh tế - xã hội. Cho đến nay, sự kết nối giữa các thành viên trong gia đình từ mối quan hệ thân thuộc hay quan hệ hôn nhân, đều tạo thành một mạng lưới vững chắc cho các thành viên trong gia đình phát triển. Với các thành viên trẻ tuổi, mạng lưới gia đình đã tạo thành một hệ thống tổng thể hài hòa và gắn kết, đặc biệt trong rèn luyện tư duy về sản xuất hay quản lý. Các hình thức công ty gia đình, liên gia đình phổ biến ở các nước châu Á tạo nên những thay đổi quan trọng trong phát triển xã hội (Josept Lampel và cộng sự, 2017).

Gia đình Việt Nam luôn được coi là cội nguồn, là nơi sâu thẳm trong tâm hồn của mỗi cá nhân, con người trong thời thơ ấu cũng như khi trưởng thành. Định hướng giá trị nhân cách trong gia đình thường nhằm vào một số giá trị cụ thể. Thông qua quá trình xã hội hóa, con người lĩnh hội các giá trị từ văn hóa gia đình. Lối sống gia đình, phong cách gia đình đã tạo dựng cho mỗi con người những nhận thức, định hướng hành vi theo những bản sắc riêng của cá nhân. Ông bà, cha mẹ hàng ngày chăm sóc, dạy dỗ các con, cháu, nuôi dưỡng nhận thức và định hướng các hành vi về đạo đức, cách đối nhân xử thế, mục tiêu sống và nuôi dưỡng tính lương thiện, nhân văn, tình yêu thương để từng bước định hướng cho con, cháu trưởng thành.

“Tôi cũng phải tìm hướng để dạy con để sau này chúng nó trưởng thành, nó cũng lập gia đình như mình và cũng phải sinh con thì nó cũng phải dạy con nó. Mong sao nó không nghe mình lời nói thì nhìn cách hành xử của mình. Khi bố mẹ lao động vất vả thì con cần phải tập trung và tích cực học tập, như vậy cái

tâm nhìn phải thoát ra được, phải tìm ra con đường dài để đi. Bây giờ có công nghệ hiện đại như điện thoại, ti vi càng công nghệ bao nhiêu thì khô các thế hệ bố mẹ có trình độ học thấp bấy nhiêu. Việc dạy dỗ con cái cũng bị ảnh hưởng rất nhiều nhưng tôi vẫn đặt chữ “hiếu” lên đầu tiên và dạy con phải có sự hiếu thảo với ông bà, bố mẹ. Thứ hai nữa là dạy con phải dùng đôi mắt, đôi tay để tự lập, tự lo cho cuộc sống, cố gắng để bố mẹ không phải lo lắng cho mình” (PVS, nữ, 1981, Chương Mỹ, Hà Nội).

Hiện nay, dưới áp lực của giới hạn quy mô gia đình, đô thị hóa nhanh chóng và ảnh hưởng văn hóa phương Tây, sự ổn định của gia đình đang có những dấu hiệu rạn nứt (Chin-Chun Yi, 2013). Nhiều giá trị gia đình vốn được cha mẹ giữ gìn, đầu tư để truyền đạt cho các thế hệ con cháu nhưng đã không còn nhận được sự quan tâm trong bối cảnh mới. Do đó, đã hình thành nên một xu hướng đề cao giá trị gia đình truyền thống của những người lớn tuổi, mong muốn giữ gìn các giá trị gia đình truyền thống để giáo dục con cháu lớn lên, trở thành người có ích cho xã hội.

“Điều tôi lo lắng nhất hiện nay là giáo dục con cháu, làm thế nào các cháu quan tâm đến ông bà, cha mẹ, không phụ thuộc quá nhiều vào điện thoại, internet mà dành thời gian để chăm sóc người thân. Các cháu trẻ tuổi lo đi kiếm việc làm, kiếm thu nhập để con nhỏ cho ông bà chăm, nhưng cách mà các cháu quan tâm đến bố mẹ, ông bà thì chưa thực sự là chu đáo, vì vậy đó là điều rất đáng buồn” (PVS, nam, 63 tuổi, Đông Ngạc, Hà Nội).

Bảng 3: Ý kiến đánh giá về các giá trị định hướng (% , n = 1.510)

Giá trị	Rất quan trọng	Khá quan trọng	Quan trọng	Không quan trọng lắm	Không quan trọng
Thành đạt (thành viên trong gia đình có vị thế, có thành tích)	38,1	35,2	18,9	5,1	1,1
Học tập (các thành viên được khuyến khích học tập, không bỏ học giữa chừng)	60,0	32,2	7,3	0,5	0
Giáo dục (con cháu được giáo dục thành người có ích, có đạo đức theo nền nếp gia phong)	68,1	25,4	4,0	1,3	0,6
Phát triển (các thành viên được khuyến khích học tập, phát triển, cố gắng vươn lên)	54,0	35,2	8,8	1,5	0,3

(Nguồn: Kết quả khảo sát của đề tài trọng điểm cấp Bộ, 2023).

Hiện nay, trong điều kiện cuộc sống vật chất cơ bản đã được đảm bảo, người dân lại chú trọng nhiều hơn đến hoạt động giáo dục các giá trị thành đạt

của các thành viên trong gia đình. Trong đó, giá trị giáo dục đạo đức cho con cháu theo nền nếp gia phong của gia đình được đánh giá ở mức cao nhất (xem bảng 3).

Theo đánh giá của người dân, mối quan tâm, lo lắng nhất của họ hiện nay là giữ được nền nếp gia đình theo phương thức truyền thống, đó là sự tương trợ, giúp đỡ lẫn nhau, chia sẻ khi vui buồn, khó khăn hoạn nạn. Mỗi thành viên của gia đình thực sự cảm nhận được sự ấm áp của tình thân khi trở về nhà và gia đình luôn là nơi để họ hướng về. Gia đình là nơi bắt đầu của quá trình xã hội hóa con người. Các cá nhân được định hình các phẩm chất nhân cách từ các hành vi quan sát, bắt chước, học hỏi để hình thành nhân cách. Do đó, giáo dục gia đình đóng vai trò chủ đạo trong định hình giá trị nhân cách. Quá trình giáo dục toàn diện cả về thể chất, trí tuệ, đạo đức, ý thức lao động và kỹ năng phát triển độc lập đã giúp hình thành nhân cách của trẻ, sớm nhận ra trách nhiệm và vị trí của mình trong các mối quan hệ trong gia đình và với xã hội. Gia đình cũng sớm định hướng cho trẻ các giá trị học tập, thành đạt, phát triển để nuôi dưỡng, khuyến khích trẻ có động lực và mục tiêu trong cuộc sống, đồng thời với những giá trị giáo dục bao gồm cả giáo dục kỹ năng và đạo đức, giúp cho cá nhân trẻ có thể hòa nhập vào trong cuộc sống hiện đại mà không làm mất đi bản sắc văn hóa truyền thống của gia đình, cộng đồng.

4. Kết luận

Giá trị gia đình luôn là những cốt lõi, trường tồn với thời gian và ít biến đổi mặc dù chịu tác động của sự phát triển kinh tế - xã hội trong những bối cảnh khác nhau. Các giá trị gia đình truyền thống đã thể hiện rõ chức năng giáo dục cơ bản của gia đình đối với cá nhân về định hướng giá trị nhân cách. Giá trị gia đình đã trở thành khuôn mẫu, định hướng giá trị nhân cách trong quá trình cá nhân được nuôi dưỡng, trưởng thành và tham gia các quan hệ xã hội. Giá trị gia đình cũng đã định hướng các yếu tố bao gồm cả nhận thức, cảm xúc và hành vi của cá nhân con người trong tất cả các mối quan hệ trong gia đình và với bên ngoài xã hội. Con người được nuôi dưỡng, định hình giá trị để xác định hướng sống, lối sống của mình với những giá trị cụ thể và tự ý thức được những mối quan hệ và cách ứng xử cần được duy trì và phát triển. Các giá trị gia đình có tính định hướng giá trị nhân cách bao gồm những giá trị về đạo đức, phát triển năng lực bản thân, kỹ năng sống và giao tiếp ứng xử luôn được coi trọng và đánh giá cao.

Kết quả khảo sát người dân ở 4 tỉnh/thành phố trong mẫu nghiên cứu đã thể hiện sự coi trọng, giữ gìn các giá trị gia đình truyền thống có tính định hướng giá trị nhân cách con người. Một số giá trị gia đình truyền thống luôn được đề cao như yêu thương, chung thủy, chăm sóc, hiếu thảo, gương mẫu... là những kinh nghiệm, bài học nuôi dạy con cái trong gia đình. Bên cạnh đó, các giá trị phát triển năng lực bản thân như giáo dục, phát triển, thành đạt, tự lập cũng được các gia đình chú trọng để định hướng giá trị cho con cái trưởng thành. Trong bối cảnh phát triển và hội nhập hiện nay, các giá trị gia đình truyền thống mang tính

định hướng giáo dục nhân cách con người vẫn luôn được coi trọng. Mặc dù có những tác động của bối cảnh hiện đại hóa và hội nhập tới nhận thức và hành vi của con người, nhưng chức năng giáo dục của gia đình, những mong muốn và trăn trở của cha mẹ, ông bà vẫn luôn là môi trường giáo dục tốt nhất cho định hướng giá trị nhân cách con người với các lớp thế hệ kế tiếp trong gia đình.

Chú thích:

Bài viết là kết quả nghiên cứu của đề tài trọng điểm cấp Bộ: *Lý luận và thực tiễn giữ gìn, phát triển hệ giá trị gia đình Việt Nam trong thời kỳ mới*; Viện Tâm lý học là cơ quan chủ trì; PGS.TS. Đặng Thị Hoa làm chủ nhiệm đề tài.

Tài liệu tham khảo

Tài liệu tiếng Việt

1. Phan Kế Bính (1990). *Việt Nam phong tục*. NXB Tổng hợp Đồng Tháp.
2. Nguyễn Từ Chi (2020). *Góp phần nghiên cứu văn hóa và tộc người*. Hà Nội: NXB Văn hóa dân tộc.
3. Nguyễn Song Tùng (1995). *Tìm hiểu di sản văn hóa gia đình Việt Nam*. Hà Nội: NXB Chính trị Quốc gia.
4. Nguyễn Hữu Thức (2016). *Xây dựng nhân cách con người Việt Nam*. Tạp chí Tuyên giáo. <https://tuyengiao.vn/xay-dung-nhan-cach-con-nguoi-viet-nam-85778>, truy cập ngày 30.4.2024.
5. Lê Ngọc Văn, Mai Văn Hai, Đặng Thị Hoa, Bùi Thị Hương Trâm (2016). *Hệ giá trị gia đình Việt Nam từ hướng tiếp cận xã hội học*. Hà Nội: NXB Khoa học xã hội.
6. Nguyễn Quang Uân, Nguyễn Thạc, Mạc Văn Trang (1995). *Giá trị - định hướng giá trị nhân cách và giáo dục giá trị*. Chương trình Khoa học công nghệ cấp Nhà nước KX-07, đề tài KX-07.04.

Tài liệu tiếng Anh

7. Lampel, J., Bhalla, A., Ramachandran, K. (2017). Family values and inter-institutional governance of strategic decision making in Indian family firms. *Asia Pacific Journal of Management*, 34, 901-930. <https://DOI:10.1007/s10490-017-9509-0>.
8. Yi, C. C. (2013). Changing East Asian Families: Values and Behaviors. *International Sociology*, 28(3), 253-256. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0268580913488397>.